

A három csapás az alkotmányos büntetőjog tükrében

Az alkotmányos büntetőjog megköveteli, hogy a Büntető Törvénykönyvnek ne legyen egyetlen olyan rendelkezése sem, amely ellentétes az Alaptörvénnyel, amely nem felel meg a jogállamiság, jogbiztonság, arányosság, igazságosság alkotmányos alapelveinek. Nem vitatva, sőt lényegében egyetértve azzal a büntetőpolitikai szándékkal, hogy a korábban már visszaesőként végrehajtandó szabadságvesztés büntetésre ítélt és ismételten kiemelkedő tárgyi súlyú, személy elleni erőszakos bűncselekményt elkövetők tette az általánosnál szigorúbb elbírálás alá kell, hogy essen, fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy e jogalkotói elképzelés érvényre juttatása során sem sérülhetnek a jogállamiság alapvető értékei, az új szabályozás nem eredményezheti aránytalan és ezáltal igazságtalan büntetések kiszabását a társadalomra kisebb mértékben veszélyes elkövetőkkel szemben. E tanulmány célja annak bemutatása, hogy milyen anomáliákhoz vezetett a három csapás néven ismertté vált büntetőpolitikai intézkedés inkohérens szabályozása, milyen különböző jogalkalmazói megoldások születtek napjainkig az eltérő értelmezés folytán, és mindezek – álláspontom szerint - hogyan alapozzák meg a konkrét rendelkezés alaptörvény-ellenességét.

A jogintézmény bevezetését követően dr. Kónya István² a témában írt átfogó tanulmányában a bűnismétlő elkövetőkre vonatkozó hazai jogi szabályozás történetének bemutatásán túl felvázolta a három csapás szabályainak alkalmazása során majd esetlegesen felmerülő értelmezési kérdéseket, dogmatikai problémákat és kifejtette szakmai álláspontját az új rendelkezésekről. A cikk megjelenésekor még nem volt, nem lehetett a három csapásnak gyakorlata. A korábbi elméleti probléma mára a napi gyakorlat része lett, hiszen az új szabályok 2010. július 23. napján történő hatályba lépése utáni elkövetések miatt indított büntető ügyek első hulláma az elmúlt hetekben, hónapokban került a fellebbviteli bíróságok elé. A téma aktualitását is éppen az adja, hogy az ítéltótlak eljáró tanácsainak a vonatkozó rendelkezések alkalmazását megelőzően a napokban kell, kellett értelmezniük a norma tartalmát, az Alaptörvénnyel való összhangját. S miként azt a későbbiekben látni fogjuk, a különböző bíróságok, illetve bírói tanácsok a felmerülő értelmezési és alkotmányossági kérdésekre homlokegyenest eltérő válaszokat adtak.

2010. július 23. napján lépett hatályba a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi törvény módosításáról szóló *2010. évi LVI. törvény*³, amely – többek között - visszaállította azt az 1999. március 1. és 2003. február 28. napja között már hatályban volt szabályt, mely szerint határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középértéke irányadó. A középértékes büntetés szabályáról az Alkotmánybíróság 13/2002.(III. 20.) AB határozatban már korábban megállapította, hogy az nem alkotmányellenes, mert „sem általában, sem egyedi ügyben nem vonja el a bíróságtól a büntetés kiszabásával összefüggő mérlegelési jogot és a bíróságnak kellő mozgásteret hagy ahhoz, hogy az ügyben feltárt bűnösségi körülményeket súlyuknak megfelelően tudja értékelni”.

A 2010. évi LVI. törvény 2-4. §-ai által bevezetett, három csapás néven ismertté vált szabályok egyrészt a *bűnhalmazat (Btk. 85. § (4) bekezdés)* esetén kiszabandó büntetés mértékére vonatkozóan, másrészt a *különös és többszörös visszaesőkre* vonatkozó szabályok

¹ Bírósági titkár (Fővárosi Ítéltótlak)

² Dr. Kónya István: A három csapás bírói szemmel, In Magyar Jog, 2011. 3. szám, 129 – 135. o.

³ Négy országgyűlési képviselő egyéni indítványként nyújtotta be a 2010. május 14-én (pénteken) megalakult Országgyűlés első napjaiban, 2010. május 17-én (hétfőn) a T/25. számú törvényjavaslatot, amelyet az Országgyűlés 2010. június 8. napján fogadott el, majd a törvény 2010. június 23. napján került kihirdetésre.

(Btk. 97. §) tekintetében, harmadsorban pedig az *erőszakos többszörös visszaesővel* szemben kiszabható büntetés (Btk. 97/A. §) vonatkozásában módosították a Btk.-t.

A törvény általános indokolása rögzíti, hogy „a 2010. évi országgyűlési választásokon megnyilvánuló egyértelmű választói akarat arra kötelezi az Országgyűlést, hogy a választási programokban megfogalmazott és a választók által támogatott büntetőpolitikai intézkedések a lehető leghamarabb törvényerőre emelkedjenek. Ilyen büntetőpolitikai intézkedés az Egyesült Államok több tagállamában, vagy a szomszédos Szlovákiában már bevezetett, Magyarországon „Három csapás” néven ismertté vált törvény, amelyet több százezer állampolgár aláírásával is támogatott. A törvény beilleszti a magyar büntetőjog rendszerébe *a személy elleni erőszakos bűncselekményeket sorozatban elkövető bűnismétlők büntetésének jelentős szigorítását, amely a legsúlyosabb esetben életfogytig tartó szabadságvesztés lehet.*”

Az ötlet tehát az Amerikai Egyesült Államokból származik, ahol szövetségi szinten, illetve az államok közel felében valamilyen formában már közel húsz éve meglévő rendelkezések célja a bűnözés hatékony visszaszorítása, az utcák megtisztítása a bűnözőktől, a visszaesők szigorú büntetése azáltal, hogy a harmadik elítélés alkalmával kötelező az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása. Beke-Martos Judit⁴ írásában az amerikai *Three Strikes* törvényeket, azok keletkezésének hátterét, valamint egy objektív kutatás eredményét mutatja be. E szerint elsőként Washington államban 1993-ban a lakosság szavazata alapján vált törvénnyé az Initiative 593, amely a *Three Strikes, You're Out* nevet kapta, utalva a baseball azon szabályára, hogy három ütőhiba (*strike*) után a játékos kiesik. Ezt követően Kaliforniában 1994-ben elfogadott Proposition 184 a visszaeső bűnözők 25 évtől életfogytig terjedő szabadságvesztés büntetésre ítéeléséről rendelkezett. A két példát követve egy-két éven belül 25 államban fogadtak el *Three Strike* típusú törvényjavaslatokat. A statisztikai adatok szerint - részben e szabályok hatására - ugyan csökkent a bűnözés és javult a közbiztonság országszerte, ugyanakkor kritikaként fogalmazódott meg velük szemben, hogy időkorlátok hiányában a fiatalokban elkövetett két súlyos bűncselekményt sok évvel később követő, akármilyen bűncselekmény magával vonja a *Three Strikes* törvény szigorát, ezáltal igazságtalan döntésekhez vezet, továbbá az ügyész túl széles diszkrecionális joga a bűncselekmények minősítését illetően visszaélésekre ad lehetőséget.

Szövetségi szinten a 18 U.S.C.A. 3559. § c) pontja tartalmazza az egyes erőszakos bűnözők bebörtönzéséről szóló szabályokat. E rendelkezés azokat érinti, akiket korábban, a jelenlegitől elkülöníthető alkalommal az Egyesült Államok szövetségi vagy állami bírósága kettő vagy több súlyos erőszakos bűntett elkövetéséért, illetve egy vagy több súlyos erőszakos bűntettért és egy vagy több súlyos kábítószer-bűncselekményért elítélt, az ítéletek jogerőre emelkedtek és a korábbi elítélés utáni időpontban történt az újabb elkövetés. Tehát kizárólag többes elítélés esetén alkalmazható a szigorúbb szabály, feltéve hogy az újabb elkövetés a korábbi elítélés után történt, szemben a hazai szabályozással, amelyben a bűnhalmazatban lévő cselekményekre is a legszigorúbban kell lesújtani. Különbség mutatkozik az érintett tényállások között is, mivel a szövetségi kódex a lőfegyverrel visszaélés és a kábítószerrel visszaélés bűntettének súlyosabban minősülő eseteit is felsorolja, míg a Btk. ezeket a tényállásokat nem, de például a könnyű testi sértés vétségét, a kényszerítés, a lelkiismereti és vallásszabadság megsértésének bűntettét is e körbe vonja.

A három csapás szlovákiai tapasztalatairól Anton Fábry⁵ számolt be, e szerint ha a külön felsorolt bűncselekmények valamelyikéért ítélik el a vádlottat úgy, hogy korábban ilyen bűncselekményért már kétszer szabadságvesztésre volt ítéelve, és büntetéseit legalább részben letöltötte, életfogytig tartó szabadságvesztéssel kellett büntetni. Ennek általános feltétele volt,

⁴ Beke-Martos Judit: Three Strikes Law, A három csapás törvénye Amerikában, In Rendészeti Szemle, 2009/9. szám, 97 – 110. o.

⁵ Anton Fábry: A „Három csapás” büntetési elv bevezetése és ennek tapasztalatai Szlovákiában. In: Ügyészek Lapja, 2010. évi 6. szám, 127 -133. o.

hogy az ilyen bűncselekmény veszélyességi foka nagyon magas legyen, tekintettel a különösen visszataszító elkövetési módra, vagy a különösen elutasítandó indítékra, vagy a különösen súlyos vagy csak nehezen javítható következményekre; az ilyen büntetés kiszabását megköveteli a társadalom hatékony védelme, és nincs remény arra, hogy az elkövetőt meg lehetne javítani 15 évnél hosszabb, 25 évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel. Tehát a bíróságok mérlegelési joga csak szűk körben került korlátozásra. A Btk. ezt követő szigorítása folytán azonban az általános feltételeknek már nem kellett teljesülniük. A még újabb, 2010. január 1-ei módosítás eredményeként az életfogytig tartó szabadságvesztés már csak a különös részben ezzel a büntetéssel is sújtható bűncselekmények miatt szabható ki, feltéve, hogy az ilyen büntetés kiszabását igényli a társadalom hatékony védelme, és nincs rá remény, hogy az elkövetőt meg lehet javítani 25 évig tartó szabadságvesztés büntetéssel. Vagyis a szabályozás továbbra is biztosítja az individualizált büntetés kiszabását, arányos szankciót tartalmazó bírói ítélet meghozatalát.

Visszatérve immár a hazai szabályozásra, a 2010. évi LVI. törvény miniszteri indokolása kizárólag olyan elkövetők tettének szigorúbb szankcionálásáról szól, akik bűnismétlőként, sorozatban követnek el személy elleni erőszakos bűncselekményeket, ehhez képest az újonnan bevezetett rendelkezések a halmazati bünteteskiszabás szabályait is módosították a Btk. 85. § (4) bekezdésének a beiktatásával, ekként egyforma bánásmódot írnak elő az erőszakos többszörös visszaesővel, valamint az első büntényes, de egy vagy több cselekményével több bűncselekményt megvalósító elkövetővel szemben.

A Btk. halmazati szabályai:

12. § (1) Bűnhalmazat az, ha az elkövető egy vagy több cselekménye több bűncselekményt valósít meg, és azokat egy eljárásban bírálják el.

(2) Nem bűnhalmazat, hanem folytatólagosan elkövetett bűncselekmény az, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközökben többször követ el.

85. § (1) Bűnhalmazat (12. §) esetén egy büntetést kell kiszabni.

(2) A büntetést a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények büntetési tételei közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni.

(3) Ha a törvény a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettőre határozott ideig tartó szabadságvesztést rendel, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa a felével emelkedik, de az nem érheti el az egyes bűncselekményekre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartamát.

(4) Ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül három a 137. § 17. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmény, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik. *Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladná, vagy a törvény szerint bármelyik bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.*

A Btk. 137. § 17. pont alkalmazásában személy elleni erőszakos bűncselekményt az alkotmányos rend elleni szervezkedés [139. § (1) – (2) bekezdés], a lázadás [140. § (1) – (2) bekezdés], a népirtás (155. §), az apartheid [157. § (1) – (3) bekezdés], a polgári lakosság elleni erőszak [158. § (1) – (2) bekezdés], a bűnös hadviselés (160. §), a hadikövet elleni erőszak (163. §), az egyéb háborús büntett (165. §), az emberölés [166. § (1) – (3) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (167. §), a testi sértés [170. § (1) – (6) bekezdés], a kényszerítés (174. §), a lelkiismeret és vallásszabadság megsértése (174/A. §), a közösség tagja elleni erőszak (174/B. §), az egyesülési, a gyülekezési szabadság, valamint a választási gyűlésen való részvétel jogának megsértése (174/C. §), a személyi szabadság megsértése (175. §), az emberrablás [175/A. § (1) – (5) bekezdés], az emberkereskedelem (175/B. §), az erőszakos közösülés (197. §), a szemérem elleni erőszak (198. §), a bántalmazás hivatalos

eljárásban (226. §), kényszervallatás (227. §), jogellenes fogvatartás (228. §), a hivatalos személy elleni erőszak [229. § (1) – (6) és (8) bekezdés], a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak (230. §), a hivatalos személy támogatója elleni erőszak (231. §), a nemzetközileg védett személy elleni erőszak [232. § (1) – (2) bekezdés], a terrorcselekmény [261. § (1) – (5) és (7) bekezdés], a légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése [262. § (1) – (3) bekezdés], az önbíráskodás [273. § (1) – (2) bekezdés], a rablás (321. §), a zsarolás (323. §), a zendülés minősített esetei [352. § (2) – (4) bekezdés] és az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak (355. §).

Mindezekből következően kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést kiszabni azzal az elkövetővel szemben, akinek egy büntetőeljárásban legalább három, a Btk. 137. § 17. pontjában meghatározott erőszakos személy elleni bűncselekményét bírálják el, ha a legsúlyosabb bűncselekmény büntetési tételének kétszeresére felemelt felső határa meghaladná a húsz évet⁶, vagy a halmazatban lévő bűncselekmények közül bármelyik életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető. Ezzel a jogalkotó az egyébként relatíve meghatározott büntetési rendszer elemei közé egy abszolút meghatározott, bírói mérlegelésnek teret nem engedő büntetéskiszabási szabályt iktatott be, amely nem teszi lehetővé a Btk. 83. § (1) bekezdésének alkalmazását, azaz a bűncselekmény, valamint az elkövető társadalomra veszélyességéhez, a bűnösség fokához, az enyhítő és súlyosító körülményekhez igazodó, individuális büntetés kiszabását, továbbá nem engedi érvényesülni a korlátlan enyhítésre vonatkozó rendelkezéseket sem.

A fent hivatkozott jogszabályi rendelkezések és a Btk. dogmatikájának ismeretében felmerül a kérdés, hogy a Btk. 85. § (4) bekezdésében megfogalmazott rendelkezés alkalmazása a miniszteri indokolásban ismertetett cél, a személy elleni erőszakos bűncselekményeket sorozatban elkövető, bűnismétlő tettesek következetes, kivételt nem ismerő, az eddiginél szigorúbb megbüntetésére, illetve nem sújtanak-e az új szabályok aránytalan büntetéssel olyan elkövetőket, akik még kriminológiai értelemben sem minősülnek bűnismétlőnek, illetve cselekményeiket nem sorozatban, hanem egyidejűleg követték el? A Btk. évszázadok alatt kimunkált, finom és precíz dogmatikáját, mint egy pókhálót, a be nem avatott szem számára szinte láthatatlan szálakkal szőtték. Az egyes általános részi szabályok elválaszthatatlanul kapcsolódnak más általános részi normákhoz és különös részi tényállásokhoz, ezzel garantálva az összhangot a törvény egészében. A Btk. újonnan betoldott 85. § (4) bekezdésének második mondata ezt az egységes textúrát bontja meg.

A büntetőjogi dogmatika szerint ugyanis az elkövetőnek egy vagy több cselekményével elkövetett több bűncselekménye sem minősül bűnhalmazatnak, hanem törvényi egység keretében nyer értékelést a folytatólagos bűncselekmény, az összetett bűncselekmény (*delictum compositum*), az összefoglalt bűncselekmény (*delictum complexum*), a törvényi egység különleges esete, valamint az alapeseti üzletszerűség esetében. Ugyancsak látszólagos, s nem valódi a halmazat a specialitás, a konzumpció és a szubszidiaritás, alternativitás esetén (látszólagos alaki halmazat), valamint az önálló részcselekmény, összeolvadás, a büntetlen eszköz-, utó- és mellékcselekmény (látszólagos anyagi halmazat) esetén⁷.

Konkrét esetben a hatályos szabályok azt eredményezik, hogy éppen az egyik legsúlyosabb személy elleni erőszakos bűncselekmény, az emberölés büntette esetében nem érvényesül az életfogytig tartó szabadságvesztés kötelező jelleggel történő alkalmazását előíró

---

⁶ Bűnhalmazat esetén a kétszeresére felemelt felső határ abban az esetben haladna meg a húsz évet, ha a legsúlyosabb bűncselekmény büntetési tétele öt évtől tizenöt évig, tíz évtől tizenöt évig, valamint tíz évtől húsz évig terjedő szabadságvesztés büntetés.

⁷ Dr. Belovics Ervin – Dr. Békés Imre – Dr. Busch Béla – Dr. Domokos Andrea – Dr. Gellér Balázs – Dr. Margitán Éva – Dr. Molnár Gábor – Dr. Sinku Pál: Büntetőjog, Általános rész, HVG Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2009. 249 – 265. o.

rendelkezés, ugyanis a több ember sérelmére elkövetett, akár egymástól teljesen független ölési cselekmények a Btk. 166. § (2) bekezdés f) pontja alapján összefoglalt bűncselekménynek minősülnek, amely törvényi egység és nem bűnhalmazat. Ebben az esetben az életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés kiszabása a bíróság számára csupán lehetőség, de nem kötelesség. Vajon arányos-e ez azzal, hogy a fegyveres rablás büntetettének kísérletét bűnsegédként, valamint 2 rendbeli könnyű testi sértés vétségét elkövető, korlátozott beszámítási képességgel rendelkező, egyébként büntetlen előéletű elkövető kötelező jelleggel életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélandó, ha cselekményeit egy eljárásban bírálják el?

Ugyancsak aggályos a Btk. 85. § (4) bekezdés 2. mondatában foglalt kógens szabály annak tükrében, hogy az egységes elhatározással, *azonos bankfiók* sérelmére, rövid időközökben háromszor elkövetett fegyveres rablás büntetettének (Btk. 316. § (4) bekezdés a) pont) tette a folytatólágosság törvényi egysége (Btk. 12. § (2) bekezdés) folytán nem ítéltető életfogytig tartó szabadságvesztésre, az ő esetében a büntetés kiszabása során a Btk. 83. § (2) bekezdésében meghatározottak alapján a büntetési tétel (tíz év tartamú) középértéke irányadó. Ezzel szemben az a fegyveres rabló, aki három *különböző bankfiók* sérelmére követte el a bűncselekményeit, a bűnhalmazatra vonatkozó rendelkezés folytán kötelező jelleggel kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés büntetéséből legkorábban 20 év múlva bocsátható feltételes szabadságra (Btk. 47/A. § (2) bekezdés). Azonos személyi körülményeket, bűnösségi fokot és társadalomra veszélyességet feltételezve a büntetésben megmutatózó különbség még nagyobb mértékű abban az esetben, ha az enyhítő körülmények nyomatékos súlyúak, illetve nagy számban vannak jelen. Ugyanis a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabása során figyelembe vehető enyhítő körülmények folytán a Btk. 87. § (1) és (2) bekezdés b) pontjában írt enyhítő szakasz alkalmazása révén a büntetési tétel legkisebb mértéke kétévi szabadságvesztés, míg a (3) bekezdésben meghatározott, a kísérlet és bűnsegély miatti kétszeres leszállás folytán a büntetési tétel alsó határa egy évi szabadságvesztés.

Mivel a könnyű testi sértés rendszerinti velejárója a rablásnak, ezért beleolvad abba, így a testi épség elleni bűncselekmény külön nem állapítható meg, a rablás konzumálja azt. Ha tehát a fegyveres rablás során az elkövető a két sértettnek egyben 8 napon belül gyógyuló sérülést is okoz, akkor a cselekménye minősítése 2 rendbeli rablás büntette lesz, amelyet határozott tartamú szabadságvesztéssel rendel büntetni a törvény. Ha azonban a fegyveres rablás elkövetője egyetlen sértett sérelmére követi el a vagyon elleni bűncselekményt, de menekülés közben két másik személynek okoz sérülést, azok önálló büntetőjogi értékelést nyernek, valódi anyagi halmazat jön létre, amelynek kógens szankciója immár az életfogytig tartó szabadságvesztés. Holott a kiemelkedő tárgyi súlyú bűncselekmény az első esetben két sértett sérelmére valósult meg, ennél fogva összességében súlyosabb következménnyel járt, mint a második esetben a két további könnyű testi sértés.

A jelenlegi szabályok tehát nem tesznek különbséget aszerint, hogy három különböző alkalommal történő elkövetés miatt történik-e a felelősségre vonás, vagy az elkövető egyetlen alkalommal egy cselekményével megvalósított több bűncselekménye (alaki halmazat) képezi a vád tárgyát. Ebből következően a jogalkalmazás során a bírónak sincs lehetősége a különbségtételre, eltérő büntetés kiszabására. A példákat hosszasan lehetne tovább sorolni, de úgy gondolom, elegendő a fenti esetek ismertetése annak belátásához, hogy milyen szükségtelen és aránytalan büntetések kiszabását tette kötelezővé a jogalkotó a 85. § (4) bekezdés második mondatában foglalt rendelkezés törvénybe foglalásával.

A hatályos büntető törvény relatíve határozott szankciórendszerébe beiktatott abszolút határozott szankció nem engedi érvényesülni a Btk. 83. § (1) bekezdése szerinti, a büntetés kiszabására vonatkozó elveket, nem enged teret az elkövetés és az elkövető konkrét ügyben feltárt körülményeinek mérlegelésére, a társadalomra veszélyességgel, a bűnösség fokával arányos büntetés kiszabására. Nem engedi érvényesülni sem a Btk. 87. §-ában

megfogalmazott enyhítő szabályokat; kísérlet, illetve bűnsegély esetén a kétszeres leszállás lehetőségét, sem a Btk. általános és különös részében írt korlátlan enyhítést lehetővé tevő rendelkezéseket. Ilyen, korlátlan enyhítést lehetővé szabályt tartalmaz többek között a Btk. 24. § (2) bekezdése (korlátozott beszámítási képesség), a Btk. 26. § (2) bekezdése (kényszer és fenyegetés), a Btk. 30. § (3) bekezdése (a végszükség túllépése), vagy a különös részben a Btk. 175/A. § (6) bekezdése (az emberrablás önkéntes abbahagyása) A Btk. 87. § (4) bekezdése kimondja, hogy ha a törvény korlátlan enyhítést enged, bármely büntetési nem legkisebb mértéke is kiszabható. Álláspontom szerint az alkalmatlan kísérlet esetén a büntetés mellőzésére vonatkozó, a Btk. 17. § (2) bekezdésében írt szabály akkor is alkalmazható, ha büntetés kiszabása esetén a 85. § (4) bekezdés második mondata lenne irányadó.⁸

Szintén alkotmányos aggályokat vet fel, és tételes szabály hiányában ugyancsak a jogalkalmazóra vár annak a kérdésnek a megválaszolása, mely szerint ha a bűnhalmazatban lévő cselekmények közül kettő elkövetésére a módosítás hatályba lépése előtt, egyre pedig a hatályba lépése után került sor, akkor a Btk. 2. §-ára is figyelemmel az újabb, szigorúbb szabály alkalmazandó-e.

A bűnhalmazat különböző eseteinek vizsgálata során tehát látható vált, hogy a kötelező jelleggel kiszabandó életfogytig tartó szabadságvesztés akár első büntényes elkövetőt is sújthat, holott a kriminálpolitikai cél a személy elleni erőszakos bűncselekményeket sorozatban elkövető bűnismétlők szigorúbb szankcióval büntetése volt, ám a szabályozás inkohereciája folytán - a jogalkotás mellékhatásaként - előfordulhat, hogy a büntetlen előéletű, egyszeri elkövető a legszigorúbb büntetést kapja. Miközben a bűnhalmazat fogalmi körébe nem tartozó elkövetések adott esetben menlevelet kapnak a szigorúbb elbírálás alól. Kétségtelen tény, hogy a jogalkotó kizárólagos hatáskörébe tartozik a deviáns magatartások pönalizálása, miként a büntetések mértékének relatíve vagy abszolút meghatározása is, azonban jogállamban ez nem járhat súlyosan aránytalan büntetések kiszabásával, nem eredményezheti az ítéletek belső egyensúlyának megbomlását.

A Btk. 85. § (4) bekezdésében írt rendelkezés alkalmazhatóságának további feltétele, hogy a három személy elleni erőszakos bűncselekményt egy eljárásban bírálják el. Vagyis egy büntető eljárásjogi intézkedés határozza meg, hogy a három csapás szigorú szabályai érvényesülnek-e, hiszen ha az ország különböző pontjain folynak az eljárások ugyanazon elkövetővel szemben, azonban a nyomozó hatóságok, ügyészségek, bíróságok nem szereznek tudomást a további ügyekről, akkor az egyes cselekményeket külön-külön fogják megítélni a bíróságok, és nemhogy a 85. § (4) bekezdésében írt rendelkezés nem kerül alkalmazásra, hanem a Btk. 92. §-a alapján – ha annak feltételei fennállnak – a jogerősen kiszabott határozott ideig tartó szabadságvesztés büntetéseket a fennálló quasi halmazati viszony folytán összbüntetésbe kell foglalni, amely végül kedvezményként az összes büntetés egy részének elengedését eredményezi. Mindez pedig kizárólag azon múlik, hogy a különböző büntetőeljárásoknak a Be. 72. § (2) bekezdése szerinti egyesítése megtörtént-e, vagy ennek inverze: nem rendelkeztek-e az eljárás során az ügyek elkülönítéséről (Be. 72. § (3) bekezdés).

Az eddig számomra ismertté vált bírói döntések sokszínűek, és jelzik a kérdéssel kapcsolatos jogalkalmazói bizonytalanságot. Találunk példát a Btk. 85. § (4) bekezdés 2. mondatának alkalmazására, és az eljárás felfüggesztése iránti kérelem elutasítására is.

A halmazatban lévő három bűncselekmény közül egy cselekmény elsőfokú bírósági szakban történő elkülönítése és két külön ítélet meghozatala a probléma megkerülésének

---

⁸ A Btk. 2011. január 1-jei módosítását megelőzően további értelmezési problémát jelentett (volna) annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy ha az elkövető a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét már betöltötte, de a huszadik életévét még nem, akkor vajon vele szemben alkalmazható-e a Btk. 85. § (4) bekezdésének a második mondata, vagy ilyen esetben a Btk. 40. § (3) bekezdése alapján a határozatlan tartalmú szabadságvesztés kiszabása kizárt.

tekinthető. Egy másik ügyben az elsőfokú bíróság a Btk. általános részi szabályainak együttes értelmezését követően a kötelező életfogytig tartó szabadságvesztésről szóló rendelkezés mellőzése, és a határozott ideig tartó büntetésnek az egyéb szabályok alapján történő kiszabása mellett döntött.

Véleményem szerint az a bíró tanács járt el helyesen, amelyik a Be. 266. § (1) bekezdés b) pontja alapján az eljárást felfüggesztette, és az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezte⁹ a Btk. 85. § (4) bekezdésének Alaptörvény ellenessége megállapítása és megsemmisítése, valamint az adott ügyben történő alkalmazása tilalmának kimondása végett, mivel az Alaptörvény több cikkével (B cikk (1) bekezdése, I. cikk (1) – (3) bekezdései, a II. és XV. cikk (1) és (2) bekezdései, a 25. cikk (2) bekezdés a) pontja, a 26. cikk (1) bekezdés) ellentétes. Az ítélet indoklása szerint a jogbiztonság, a törvény előtti egyenlőség, a bírói függetlenség és a büntetések arányosságának alkotmányos elvébe ütközik a 85. § (4) bekezdés. A határozat indoklásában foglaltakkal egyetértve, én magam a 85. § (4) bekezdés második mondatának alaptörvény-ellenességét az alábbiak szerint látom.

A 2012. január 1. napján hatályba lépett – az alkotmányos büntetőjog alapját képező - Alaptörvény vizsgált rendelkezései: B. cikk (1) Magyarország független, demokratikus jogállam.

R. cikk (1) Az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének alapja.

(2) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek.

T cikk (3) Jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel.

I. cikk (1) Az EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.

II. cikk Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.

XV. cikk A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes.

28. cikk A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.

Az alkotmány megváltozott tartamára figyelemmel az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában hangsúlyozta, hogy *az Alkotmánybíróságnak azokra az alapértékekre, emberi jogokra és szabadságokra, továbbá alkotmányos intézményekre vonatkozó megállapításai, amelyek az Alaptörvényben nem változtak meg alapvetően, érvényesek maradnak. Az előző Alkotmányon alapuló alkotmánybírósági döntésekben kifejtett elvi jelentőségű megállapítások értelemszerűen irányadók az Alaptörvényt értelmező alkotmánybírósági döntésekben is.*¹⁰

⁹ Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontja és az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 25. §-a teszi lehetővé, hogy a bíró az előtte folyamatban lévő ügyben alkalmazandó jogszabály alaptörvény-ellenességének észlelése esetén az eljárás felfüggesztése mellett az Alkotmánybíróságnál kezdeményezze a jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását.

¹⁰ Ezzel ellentétes tartalommal fogadta el az Országgyűlés 2013. március 11. napján Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítását, mely alapján az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályukat veszítik. E – a cikk lezárásakor még hatályba nem lépett – norma nem

Az Alkotmánybíróság a 11/1992. (III. 5.) AB határozatában az alkotmányos büntetőjog tartalmi elemeit definiálva megállapította, hogy jogállam alapvető eleme a jogbiztonság. *A jogbiztonság – az Alkotmánybíróság értelmezésében - az államtól és elsősorban a jogalkotótól azt várja el, hogy a jog egésze, egyes részterületei és egyes szabályai is világosak, egyértelműek, hatásukat tekintve kiszámíthatóak és a norma címzettjei számára a büntetőjogban is előre láthatóak legyenek. [...] Jogállami értékrend alapján jogállami garanciák mellőzésével még igazságos követelés sem érvényesíthető.* A büntetőjog legalitásának alkotmányos elve azt jelenti, hogy *a bűncselekménnyé nyilvánításnak és büntetéssel fenyegetésnek alkotmányos indokon kell alapulnia: szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybevettnek kell lennie.*

Az Alkotmánybíróság az 1214/B/1990. AB határozatban kifejtette, hogy a visszaesők súlyosabb büntetéssel fenyegetése alkotmányos indokokon alapszik, ezért az 1993. májusától hatályban volt szabályozás nem alkotmányellenes. Ugyanakkor rögzítette azt is, hogy igen fontos szerepe van a tettesközpontú büntetőjog elméletnek, amely a tettközpontú büntetőjogot váltotta fel, felismerve az elkövetőhöz kapcsolódóan a motívum, a célzat fontosságát, az elkövetés előtti és utáni életvezetés jelentőségét, az életkor meghatározó szerepét. Ezen elméletek helyessége kívül esik az alkotmányossági megítélésen, de az érdem, illetve büntetést érdemlőség kategóriája révén hatással lehet a felelősségre vonásra. *A büntetéssel történő korlátozásnak – mértékét tekintve is – meg kell felelnie az arányosság, szükségesség és ultima ratio elveinek. [...] Az egyes bűncselekmények természetéhez és súlyához igazodó büntetési rendszer és büntetéskiszabás normatív előírásai együttesen szolgálják a jogállami legális büntetés funkcióját: a szankcióval történő arányos és megérdemelt viszonzást.*

A középértékű büntetéskiszabásról szóló rendelkezések alkotmányosságát az Alkotmánybíróság a 13/2002. (III. 20.) AB határozatában vizsgálta meg, és azt az Alkotmánnyal összhangban lévőnek találta. Kifejtette ugyanakkor, hogy *a büntetőjogi szankciórendszer alakításában, éppen a büntetés mértékének megállapítása tekintetében a jogalkotó mérlegelési joga mellett a bírói mérlegelés lehetőségének alkotmányos értéket is hordozó és ezért védelmezendő szerepe van. Az egyéniesített büntetéskiszabás és ezen keresztül az alkotmányosan is igazolható preventív büntetési célok érvényre juttatása ugyanis ténylegesen csak ezen keresztül valósulhat meg. [...] A törvényhozónak szabadságában áll választani a között, hogy a büntetés kiszabására vonatkozó normák szigorításával vagy enyhítésével, illetőleg az egyes bűncselekményekhez tapadó büntetési nemek felülírásával, valamint a büntetési tételkeretek emelésével vagy enyhítésével kívánja-e determinálni az ítélezési gyakorlatot az általa szükségesnek ítélt célok érdekében. A beavatkozásnak – történjen az bármilyen módon - egyetlen korlátja van: alkotmányosan igazolható cél érdekében kell történnie, és ennek során nem sérülhetnek az alkotmányos büntetőjogi garanciák, a büntetőjogra irányadó további alapelvek és alapjogok.* A középértékű büntetéskiszabás szabálya azért nem sérti a bírói függetlenség elvét, mert *sem általában, sem egyedi ügyekben nem vonja el a bíróságtól a büntetés kiszabásával összefüggő mérlegelési jogot, mert nem élvez prioritást a Btk.-nak a büntetés kiszabására vonatkozó egyéb rendelkezéseivel képest, ennél fogva a bíróságnak kellő mozgásteret hagy ahhoz, hogy az ügyekben feltárt bűnösségi körülményeket súlyuknak megfelelően tudja értékelni.*

Mindezen határozatokból következően a büntetéssel fenyegetésnek szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybevettnek, a büntetésnek a bűncselekmény súlyához igazodva, arányosnak kell lennie. A tett, az elkövetés körében a *szükségesség és arányosság* alkotmányos elve már a 137. § 17. pontja vonatkozásában is sérül, mert a társadalomra kisebb fokban veszélyes *delictumok* is felsorolásra kerültek (ilyen például a 3 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett kényszerítés büntette), míg más, ugyan nem személy elleni

---

eredményezi azonban azt, hogy a korábbi alkotmány értelmezése folytán hozott alkotmánybírósági határozatok tartalma ne lehetne ismertethető, elemezhető, vizsgálat tárgyává tehető.

erőszakos, de ilyen jellegű elkövetésekhez szorosan kapcsolódó, kiemelkedő tárgyi súlyú – a szabályozás mintájául szolgáló Amerikai Egyesült Államokban is e körbe sorolt – bűncselekmények (mint a lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés, a kábítószerrel visszaélés büntettének súlyosabban minősülő esetei) nem tartoznak a szigorúbb elbírálás hatálya alá. Ez nincs összhangban a Btk. 42. § (2) bekezdés b) pontjával sem, amely értelmében e – a legsúlyosabb bűncselekmények közé tartozó - delictumok miatt kiszabott három évi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztést fegyházban kell végrehajtani.

A tettes, az elkövető oldaláról nézve a Btk. 85. § (4) bekezdésének második mondatában foglalt rendelkezés véleményem szerint sérti az *arányosság, valamint a törvény előtti egyenlőség elvét*, mivel az elkövető személyiségétől, annak társadalomra veszélyességétől, a bűnösség fokától, a büntetett vagy büntetlen előéletétől függetlenül, akár első büntényes elkövetővel szemben is, kizárólag a tett (a cselekmény tárgyi súlya) alapján rendeli halmazati büntetesként kiszabni az egész jogrendszer szankciós zárköveként működő büntetőjog legsúlyosabb büntetését még abban az esetben is, amikor egyébként a korlátlan enyhítés törvényi feltételei fennállnak, vagy a nyomatékos enyhítő körülmények a büntetés enyhítését, a kísérleti stádium, illetve a bűnsegély miatti kétszeres enyhítést indokolnák¹¹. Teszi mindezt úgy, hogy a halmazati büntetés elkövetőre nézve egyébként kedvező szabályai közé beiktatott kógens szabályozással indokolatlanul, ezáltal végső soron igazságtalanul rendeli büntetni azt, akinek a cselekményei akár alaki, akár anyagi bűnhalmazatba kerültek egymással, míg a törvényi egység, illetve a látszólagos halmazat esetén az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása nem kötelező a jogalkalmazó számára. Ezáltal a véleményem szerint a törvény előtti egyenlőség alkotmányos elve szenved csorbát.

Végül néhány gondolat a közel jövőben esedékes változásokról. A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (továbbiakban: új Btk.) releváns rendelkezései mutatják, hogy a jogalkotó részben egyetért a fent írtakkal, mivel a hatályos szabályozástól részben eltérően, az elkövetési magatartások szűkítését eredményező módon definiálta a kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés – továbbra is megmaradó – rendelkezését. Az új Btk. a halmazati büntetésre vonatkozó szabályok között, a 81. § (4) bekezdésében akként rendelkezik, hogy a szigorúbb szankció alkalmazására legalább három *különböző időpontokban elkövetett befejezett* személy elleni erőszakos bűncselekmény együttes elbírálása esetén kerülhet sor. Továbbá alkalmazni engedi az általános rész korlátlan enyhítést lehetővé szakaszait. A változás lényegében azt eredményezi, hogy az alaki halmazatban lévő bűncselekményekre, és az egyidejűleg megvalósított, anyagi halmazatban lévő bűncselekményekre nem sújt le a három csapás szigora, továbbá ha a háromból legalább egy cselekmény kísérleti stádiumban maradt, a határozatlan ideig tartó szabadságvesztés nem alkalmazandó kötelező jelleggel. Ugyanakkor részesség, illetve különös részi korlátlan enyhítést lehetővé tévő szabályban foglalt feltételek fennállása esetén is – tehát változatlanul szükségtelenül és aránytalanul – kötelező a legszigorúbb szankció kiszabása. Az új Btk. az értelmező rendelkezések között, a 459. § (1) bekezdés 26. pontjában sorolja fel a személy elleni erőszakos cselekményeket, amelyek nagyobb részt megegyeznek az 1978. évi IV. törvény 137. § 17. pontjában írtakkal, de például a könnyű testi sértés vétsége, illetve a rablás előkészületének vétsége az új törvény szerint már nem tartozik ebbe a körbe. Ugyanakkor a büntetési tételek módosulása magával vonja az érintett kör megváltozását, például a jelenleg *öt évtől tizenöt évig* terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett, jelentős értéket el nem érő (szabálysértési, kisebb vagy nagyobb) értékre elkövetett fegyveres rablás büntettének (Btk. 321. § (4) bekezdés a) pontja) az új Btk. szerinti büntetési tétele *öt évtől tíz évig* terjedő szabadságvesztés (365. § (3) bekezdés a) pontja). Ekként az új szabályok szerinti felső határ

---

¹¹ Prof. Dr. Finszter Géza szerint „Büntető jogszabályban arra kötelezni a bíróságot, hogy milyen körülményeket ne vegyen figyelembe, egyenes hadüzenet az igazságosság ellen.” Prof. Dr. Finszter Géza: Hogyan írják a büntető törvényeket? Elmélkedés a „Három csapásról” ... In: Magyar Bűnüldöző, 2011/1. szám, 36-38. o.

kétszeresére emelése sem eredményezi az életfogytig tartó szabadságvesztés kötelező kiszabását, mivel az nem haladná meg a húsz évet, míg a jelenleg hatályos szabályok szerinti viszont igen.

Álláspontom szerint a jogállami, az Alaptörvénnyel, a büntetőjog alapelveivel valamint a jogalkotói szándékkal összhangban lévő megoldás az lenne, ha a jogalkotó *lehetővé, de nem kötelezővé* tenné az életfogytig tartó szabadságvesztést, amelynek így a kerettágító hatása is érvényesülne, ugyanakkor meghagyná a bíró döntési szabadságát az egyéniesített, az elkövetés és az elkövető körülményeihez igazodó, arányos szankció kiszabása terén. A büntetőpolitikai célok érvényesülése érdekében elégségesek lennének az erőszakos többszörös visszaesőkkel szemben hozott szabályok, bár álláspontom szerint részben a jelenlegitől eltérő tartalommal. Annak érdekében, hogy a legsúlyosabb bűncselekményeket elkövető, és ezáltal másoknak a legnagyobb sérelmet, szenvedést okozó, másokat félelemben, rettegésben tartó gátlástalan és korábbi büntetéseiből sem tanuló elkövetők megkaphassák a méltó büntetésüket, szigorú, de egyben jogállami normákra van szükség.

Bízom benne, hogy jelen írás valamelyest hozzájárul az egységesebb jogalkalmazói gyakorlat kialakításához, és felhívja a figyelmet a jogalkotói tevékenység precizitásának kiemelt jelentőségére. A jogalkotó által világra hozott norma gyermekbetegségeinek tünetei olykor már csak a jogalkalmazás során válnak láthatóvá, ezért tartom különösen fontosnak a két hatalmi ág, a törvényhozás, illetve tágabb értelemben is, a jogalkotás és az igazságszolgáltatás közötti párbeszédet, az építő jellegű kritika megfogalmazását, a jogalkalmazó által észlelt joghézag, ellentmondás, többes értelmezési lehetőség esetén a jogszabály-módosítás iránti, szakmai szempontú igény visszacsatolását. Ez a fajta diskurzus lehetővé teszi a jogalkotó számára a korrekciót, és végső soron olyan normák megalkotását, amelyek a jogalkotó által célul kitűzött, egyben társadalmilag kívánatos eredményhez vezetnek. A hazai jogban gyökerekkel nem rendelkező, más országokból importált jogintézmények törvénybe iktatása különös odafigyelést igényel, azok automatikus átvétele, miként fent láthatóvá vált, akár alkotmányos aggályokat is felvethet, amennyiben az új rendelkezések nem illeszkednek be a már meglévő normák rendszerébe.

A jogalkotó felelőssége pontos, világos és egyértelmű normák megalkotása, amely nem enged teret az önkényes értelmezésnek. A bíró szakmai felelőssége, hogy a jogszabályoknak és a lelkiismeretének megfelelő ítéleteket hozzon. E két, hatalommal felruházott tevékenység tudatos és szakszerű végzése együttesen vezet végül igazságos, időtálló és megalapozott bírói döntések meghozatalához.

Az Alkotmánybíróságnak e témában hozandó döntését nagy érdeklődéssel várva bízom benne, hogy mind a hatályos, mind az új Btk. vonatkozó rendelkezéseinek pozitív irányú változására hamarosan sor kerül.